

Љиљана С. Никшић^[1]

Амбасадор, Министарство спољних послова
Републике Србије
Београд (Србија)

УДК 069.9:341.485(=163.41)(497.13)"1941/1945"

Информативни прилог

Примљен: 18.08.2022.

Прихваћен: 22.08.2022.

doi: 10.5937/napredak3-39694

Протест Хрватске и изложба „Јасеновац – право на незаборав“ у Уједињеним нацијама – поводом Дана Холокауста 2018. године

*Хрватски протест Србији због Јасеновца је
као да Немачка пише протест Јеврејима због Холокауста.
Александар Вучић,^[2]
председник Републике Србије*

Сажетак: Изложба „Јасеновац – право на незаборав“ била је прва изложба Републике Србије о Јасеновцу у УН, али и прва на тему Јасеновца након Другог светског рата и, са 7 тона опреме и експоната, најмонументалнија у историји Уједињених нација. Одржана је у УН у Њујорку, од 26. јануара до 2. фебруара 2018. године, на Ист Риверу. Директор ове изложбе био је проф. др Гидеон Грајф, светски признати историчар Холокауста, експерт за логоре смрти у Другом светском рату и шеф Међународне експертске групе историчара „ГХ7 – Стоп ревизији“, а координатор српско-јеврејске академске сарадње и свих сегмената припреме изложбе амбасадор др Љиљана Никшић. Изложбу је отворио први потпредседник Владе Србије и министар иностраних послова г. Ивица Дачић у присуству преживеле деце-логораша Јасеновца и дечјих логора НДХ који су први пут након Другог светског рата говорили у Уједињеним нацијама.

Република Хрватска (РХ) и Министарства вањских и еуропских послова послова (МВЕП РХ), у свом пуном капацитету, кроз све међународне организације, на све могуће начине покушала је да блокира одржавање изложбе, тако што је уложила и дипломатски протест Комисији УН, Стејт департменту, МИП Израела и ЕУ. Република Хрватска је своје протесте (безуспешно) заснивала на „територијалном принципу“ будући да се Јасеновац налази на њеној територији. Уједињене нације су стале на страну Републике Србије прихватајући аргумент да је сврха изложбе сећање на жртве нацизма и фашизма и да је то питање заштите културе сећања на жртве логора смрти у Другом светском рату којима је посвећен и Међународни дан Холокауста, који се одржава сваке године у Уједињеним нацијама. Хрватска дипломатија је водила упорну

[1] omd@mfa.rs

[2] <https://beta.rs/politika/82708-vucic-hrvatska-prottestna-nota-srbiji-kao-kad-bi-nemci-ulozili-prottest-jevrejima>
(приступљено 10. 8. 2022. године)

кампању код Комисије УН, условљавајући да о изложби треба да се „покрену преговори између Београда и Загреба“ и да треба српски амбасадор у Загребу да „добије одобрење“ од надлежних у РХ, па да се тек онда разговара о томе у УН. Након тога уследио је протест српске стране.

Изложба је била производ српско-јеврејског академског пројекта. Светске агенције, као што су Ројтерс, Асошијетед прес, Дојче веле, Вашингтон пост и друге, пренеле су протест МВЕП РХ, али и детаљно извистиле о изложби и о логору Јасеновац, као и о томе да је коришћено 57 метода бруталног убијања у логору, што је изложбу ставило у фокус светске пажње. Одмах након отварања изложбе, на маргинама ОЕБС-ове Конференције о антисемитизму у Риму, министар иностраних послова Србије сусрео се и са папом Франциском, али и са председником Светског јеврејског конгреса, преневши том приликом ставове Србије против иницијативе РХ за канонизацију усташког викара и надбискупа Алојзија Степинца и изразио забринутост поводом пораста неоусташтва у РХ.

148 |

Изложба у УН „Јасеновац – право на незаборав“ направила је значајне промене у приступу Јасеновцу и резултат је био прва званична посета једног председника Израела. Јула 2018. године председник Рувен Ривлин је постао први председник Израела који је посетио Београд и Загреб и том приликом обишао меморијални комплекс Јасеновац, поклонивши се сенима јасеновачких великомученика. Током посете Београду, заједно са председником Србије Александром Вучићем, открио је таблу са називом улице која је посвећена оснивачу модерног ционизма Теодору Херцлу, чији су отац и деда рођени у Земуну. Такође, резултат изложбе је и Апел Светског јеврејског конгреса упућен премијеру Републике Хрватске Андреју Пленковићу да донесе Закон о забрани употребе усташког поздрава „за дом спремни“ и о уклањању меморијалне плоче ХОС-а са угравираним „за дом спремни“ из Јасеновца.

Кључне речи: усташки логор за истребљење Јасеновац, изложба у УН 2018, протест Министарства вањских и еуропских послова Хрватске, култура сећања, међународне реакције и дипломатски резултати

Љиљана С. Никшић

Протест Хрватске и изложба „Јасеновац – право на незаборав“
у Уједињеним нацијама – поводом Дана Холокауста
2018. године

| 149

Фотографија 1: Председници Србије и Израела, Вучић и Ривлин, на свечаном откривању табле за Улицу Теодора Херцла у Земуну уприличеном у част историјске, прве посете једног председника Израела Србији, 26. јула 2018, само шест месеци после изложбе о Јасеновцу у Уједињеним нацијама

Фотографија 2: Под насловом „Ривлин поручио Хрватској да се суочи са својом фашистичком прошлошћу“, израелски дневник „Тајмс оф Израел“ пише да је Рувен Ривлин управо приликом посете јасеновачком „логору смрти“ из периода Другог светског рата апеловао на Хрватску да се „позабави својом прошлошћу“.^[3]

[3] <https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/3/region/3213288/izraelski-dnevnik-rivlin-u-jasenovcu-ocitao-lekciju-hrvatima.html>

Реакције и дипломатски резултати Изложбе „Јасеновац – право на незаборав“, прве у УН

Координација Изложбе „Јасеновац – право на незаборав“ била је поверена Министарству спољних послова Србије и представљала је својеврстан дипломатски изазов и одговор на изложбу Републике Хрватске у Европском парламенту о „блаженом“ Алојзију Степинцу – „стубу људских права“ (одржаној 2016. године) и изложбе о „Великосрпској агресији у Домовинском рату“ у резиденцији амбасадора Хрватске у Мароку (2017). Настала је након темељних припрема у склопу реализације двогодишњег српско-јеврејског академског пројекта, који је започет 2016. године и крунисан „Споразумом о сарадњи“ између Министарства просвете Србије – министра Шарчевића и проф. др Грајфа – Института за Холокауст Шем Олам из Израела. Изложба је резултат рада историчара из седам земаља, чланова Међународне експертске групе ГХ7 – Стоп ревизији коју предводи светски признат експерт за фабрике смрти проф. др Гидеон Грајф, директор Изложбе о Јасеновцу. Координатор свих активности на реализацији српско-јеврејског академског пројекта била је амбасадор др Љиљана Никшић. Изложбу је отворио тадашњи први потпредседник владе и министар спољних послова Србије Ивица Дачић, а први пут у Уједињеним нацијама говорили су преживела деца-логораши НДХ: др Давид Алкалај из Њујорка, преживео логоре на Рабу и Пагу; Ева Костабел Дојч из Њујорка, пре-

живела логор у Сиску; Смиља Тишма, оснивач Удружења Јасеновац; преживело дете-логораш Јелена Бухач Радојчић, по чијој животној причи је снимљен први и до сада једини филм о Јасеновцу *Дара из Јасеновца*; као и Гојко Рончевић Мраовић, дете-логораш који је преживео логор Јастребарско.

На самом улазу испред сале Генералне скупштине Уједињених нација стајао је плакат на коме је на српском и енглеском језику писало да изложба није уперена ни против једног народа, религије нити државе, већ да је допринос УН у напорима да се заштити култура сећања на Србе, Јевреје и Роме и све антифашисте који су мучки убијени у једном од најбруталнијих и најзлоглашенијих логора за истребљење од укупно њих осам у Другом светском рату.^[4]

Почасни гост била је госпођа Роуз Стивенсон Гуднајт, потпредседница Викимедије (*Wikimedia*) и потомак чувеног српског дипломате Мојсијеве вере, др Давида Албале, који је издејствовао да Србија буде прва земља која ће признати Балфорову декларацију из 1917. године, то јест право на повратак Јевреја у своју прапостојбину.

Истог дана, 26. јануара, поводом Дана Холокауста, проф. др Гидеон Грајф, директор Изложбе и водећи стручњак за Аушвиц, зондеркомандосе и Холокауст, одржао је предавање о геноциду у Јасеновцу, указавши да његово предавање има за циљ да се заштити култура сећања на жртве Другог светског рата. Професор Грајф, исте 2018. године, објавио је први том своје трилогије о НДХ, *Јасеновац, Аушвиц Балкана*.

[4] Логори за истребљење (extermination camp in WWII): Аушвиц, Хелмно, Белжец, Мајданек, Собибор, Треблинка, Мали Тростенец и Јасеновац.)

Учесници изложбе били су подељени у три групе: технички тим, делегација МСП у којој су били и преживела деца-логораши и медијска група. Изложби је присуствовао значајан број амбасадора држава региона, као и држава чланица ЕУ и других земаља света. Изложбу су медијски преносили *Вечерње новости*, екипа РТС-а, као и светске агенције, нпр. Ројтерс, Асошијетед прес, Дојче веле, Вашингтон пост и други.

Након две године рада на академском пројекту Министарства просвете и Министарства спољних послова са надлежним партнерима из Израела и још седам земаља света, као и Међународне експертске групе ГХ7 – Стоп ревизионизму (2016–2018) коју предводи проф. др Грајф, експерт за фабрике смрти у Другом светском рату и директор Изложбе „Јасеновац – право на незаборав“, након изложбе о Јасеновцу у Дому Народне скупштине Србије, коју су отворили председник Народне скупштине Србије Маја Гојковић^[5] и амбасадор Израела др Алона Фишер Кам, и после прве изложбе у Хобокену (САД) током 2017. године, коју су предводили изасланик председника Републике В. Божовић и председник Одбора за дијаспору и Србе у региону посланик Костић, уследила је и Изложба „Јасеновац – право на незаборав“ у седишту УН у Њујорку, 26. јануара 2018. године.

Протест Хрватске Комисији УН, Стејт департменту, МИП Израела и ЕУ и реакције

Анализирајући ефекте протеста Републике Хрватске против Изложбе „Јасеновац – право на незаборав“, свеукупна оцена је да је протест био

контрапродуктиван по Републику Хрватску и МВЕРП, те да је код кључних међународних фактора наишао на неодобравање, осуду, па чак и чуђење, а да је умногоме, противно свим очекивањима, својом негативном кампањом Р. Хрватска посредно допринела чак промоцији и интересовању светске јавности за српско-јеврејску изложбу о Јасеновцу у Уједињеним нацијама.

Министарство вањских и еуропских послова Републике Хрватске покушало је на све начине да блокира одржавање Изложбе „Јасеновац – право на незаборав“ у УН. Најпре су протестовали код Комисије УН условљавајући да о изложби треба да се „покрену преговори између Београда и Загреба“ и да треба српски амбасадор у Загребу да „добије одобрење“ од надлежних у РХ, па да се тек онда разговара о томе у УН. Након тога уследио је протест српске стране у којем је указано на то да Израел не тражи одобрење од Немачке за постављање изложбе о Ајхману или Хитлеру. Након консултација на највишем нивоу, у којој је на легитиман начин стављено до знања да „Јасеновац није територијално питање Београда и Загреба“ већ питање културе сећања на жртве Холокауста и геноцида у једном од најбруталнијих логора смрти у Другом светском рату, а поводом светског Дана Холокауста који обележавају УН сваке године, стигло је и званично одобрење Комисије УН за одржавање изложбе, додуше, свега неколико дана пред саму изложбу. Циљ отежавања добијања одобрења код органа УН био је покушај Хрватске да 7 тона опреме не стигне на време и да не буде спремно за подизање 20. и 21. јануара, јер је у УН пракса да се изложбе постављају само викендом.

[5] https://rtv.rs/hu/drustvo/otvorena-izlozba-jasenovac-pravo-na-nezaborav_820577.html (приступљено 11. 8. 2022. године)

У међувремену, Република Хрватска је протествовала и у Стејт департменту у Вашингтону и у Министарству иностраних послова Израела у Јерусалиму, позивајући се најпре на „територијални принцип“, јер се Јасеновац налази на територији РХ и да, ето, није консултована директор Меморијалног комплекса Јасеновац Наташа Матаушић, од које је по њиховом мишљењу требало затражити „одобрење“, а у самој протестној ноти, између осталог, хрватска страна је навела да се изложбом „вређају жртве“ и користе у дневнополитичке сврхе.

152 |

У том смислу, Председник Србије Александар Вучић је у медијима оценио неоснованом њројшесјну ноју Републике Хрватске указавши на то „да је Хрватска ноја Србији збој Јасеновца као да Немачка њише њројшесј Јеврејима збој Холокауста“.

Убрзо након завршетка изложбе и протеста Хрватске, уследио је позив председнице Хрватске Колинде Грабар Китаровић председнику Србије Александру Вучићу за посету Хрватској 12. и 13. фебруара, који је српска страна прихватила.

У свим медијским коментарима, највиши функционери Србије указали су на неодрживост „тзв. територијалног принципа“ по чему „једино Хрватска може да говори о Јасеновцу, јер се он налази на њеној територији“ и на неоснованост протеста Хрватске против изложбе и изношења чињеница о Јасеновцу, указујући на то да се тиме ускраћује право жртава и њихових потомака на достојанствено сећање. Ради спречавања прејудуцирања одлуке Ватикана о улози Алојзија Степинца у усташком геноциду НДХ, хрватска страна је инсистирала да се до одлуке о канонизацији не дозволи изјашњавање о улози и делу Алојзија Степинца. У том смислу, уместо на Сте-

пинцу, фокус постера био је на бруталном убијању Вукашина Мандрапе, који је канонизован 1998. године као Свети Јасеновачки Новомученик Вукашин Мандрапа из Клепаца, и на судбину Терезе Бенедикте од Крста која је од стране католичке цркве, такође 1998. године, канонизована због своје мученичке смрти у Аушвицу.

Антиподи канонизацији Алојзија Степинца, Вукашин Мандрапа и Света Тереза Бенедикта од Крста

Фотографија 3: Света Тереза Бенедикта од Крста,
Едит Штајн

Фотографија 4:
Фреска светих јасеновачких новомученика у Крипти Храма Светог Саве, страдалништво живописано и уграђено у темељ идентитета српског народа

Кључне опсервације поводом протеста РХ су следеће:

1. Планетарно централна манифестација Дан Холокауста одржава се сваке године у Уједињеним нацијама „без консултација“ са Берлином, Бечом, Римом и Токијом и без „њиховог протеста“.

2. Тел Авив се не консултује са Берлином и Бечом када прави изложбу о Ајхману или Хитлеру, нити тражи дозволу за изложбу о логорима смрти, иако се територијално Дахау, као ни Аушвиц и Маутхаузен не налазе у Израелу.

3. Протест Хрватске против изложбе о Јасеновцу није наишао на подршку међународних фактора. Напротив, Кабинет генералног секретара Антонија Гутереша је одобрио изложбу, Стејт департмент и МИП Израела нису се придружили „протесту“ Хрватске у коме се, између осталог, каже да је Србија изложбом „вређала жртве“ и „манипулисала“, те да њома није допринела помирењу у региону.

4. Портпарол министра иностраних послова Русије гђа Захарова, на Конференцији за штампу Министарства иностраних дела Руске Федерације, 2. фебруара, експлицитно је подржала одржавање Изложбе „Јасеновац – право на незаборав“, указавши на то да је изложба допринос борби против ревизије историје страдања у Другом светском рату.

5. Асошијетед прес, Ројтерс, Њујорк тајмс, као и Вашингтон пост, Дојче веле и други пренели су „протест“ Хрватске против изложбе, уз обавезно објашњење где се логор налазио и какве су методе коришћене у Јасеновцу, указујући на то да је био један од најбруталнијих логора смрти у Другом светском рату, што је ишло у прилог српским спољнополитичким интересима за ширење истине о Јасеновцу.

6. Први потпредседник Владе и министар спољних послова Републике Србије Ивица Дачић, потом се, у Риму, на маргинама ОЕБС-ове Конференције о антисемитизму, срео са папом Франциском, али и са председником Светског јеврејског конгреса Лаудером и извршним директором Р. Сингером, преневши том приликом ставове Србије о покушајима хрватске ревизије о Јасеновцу и НДХ и рехабилитацији усташких злочинаца из Другог светског рата, упутивши им позив да по повратку у Њујорк посете изложбу.

7. Након тога, 31. јануара 2018. године, на маргинама Централне манифестације Дана Холокауста у УН, Изложбу „Јасеновац – право на незаборав“ посетили су главни правни саветник Светског јеврејског конгреса Менахем Розенсафт и шеф Кабинета председника Светског јеврејског конгреса Д. Радомски.

8. Чињеница да је изложба резултат српско-јеврејског академског пројекта који је предводио светски признат експерт за фабрике смрти проф. др Гидеон Грајф и да је на њој радило чак седам историчара из седам земаља била је одбојник од напада на „веродостојност историјских чињеница“ и жалбу на тобожњи „недостатак консултације“ српских историчара са историчарима других земаља.

Научно предавање проф. др Гидеона Грајфа: „Јасеновац – Аушвиц Балкана“

У преподневним сатима предавање на тему „Јасеновац – Аушвиц Балкана“ одржао је проф. др Гидеон Грајф, који је главни је историчар Института за истраживање и документовање Холокауста „Шем Олам“ из Израела, светски

признат експерт за Аушвиц, Мајданек, Јасеновац и зондеркомандосе. Говорећи о методама убијања у Јасеновцу и поредећи „јасеновачко ручно убијање жртава“ и „индустријско убијање“ у Аушвицу, он је указао на то да је главни циљ изложбе – неговање културе сећања на српске, јеврејске, ромске и антифашистичке жртве Холокауста и геноцида у Јасеновцу, једном од најбруталнијих и најозлоглашенијих од укупно осам логора за истребљење у Другом светском рату. Истакао је, између осталог, да је ово највећа и најмонументалнија изложба о Јасеновцу, са 7 тона опреме и експоната, која је први пут постављена у Уједињеним нацијама. О протесту Републике Хрватске изјавио је да од Владе Немачке и њиховог МИП-а никада није добио протестну ноту за 42 године објављивања радова, изложби и научних конференција о Ајхману, Аушвицу и фабрикама смрти. О изложби, израелски историчар Гидеон Грајф, за Дојче веле, *Вечерње новоси*и и друге медије, указао је на то да она ни по чему није спорна, напротив сматра је јединственом и преко потребном у борби против ревизије историје и појаве неоусташтва.

Говор министра спољних послова Србије на свечаном отварању Изложбе у УН и позив премијеру РХ Андреју Пленковићу да се поклони жртвама Јасеновца

Отварајући Изложбу у УН, тадашњи министар спољних послова Србије Ивица Дачић истакао је да циљ изложбе није само да упозна међународну јавност са једним мало познатим поглављем Другог светског рата, већ и да упозори на опасности од оживљавања идеологије и политичке

праксе које су довеле до таквих страхота. „Део таквих настојања су и ненаучне реинтерпретације догађаја и процеса из периода Другог светског рата које постају део јавног говора и оправдавају злочине. Наша дужност је да се против тога боримо, јер заборав злочина је нови злочин и позив да се он понови.“ Позивајући се на протест Хрватског МВЕП-а, истакао је: „Ми смо и овде приликом организације имали противљење једне земље која је говорила да манипулишемо бројкама и чињеницама. Нема никаквих манипулација, овде су историјске чињенице, имена и презимена, изјаве преживелих.“ Поручио је такође да Србија никада не оптужује осим злочинце и оне који бране те злочинце јер је то основа да се овако нешто понови у будућности. „Ми овде нисмо дошли да се свађамо, али наш народ је претрпео највеће жртве у Јасеновцу и НДХ током Другог светског рата. Имамо обавезу да се тога сећамо. Због тога смо ми овде, а због тога су формиране УН – да се фашизам више не понови и ми чврсто стојимо у том уверењу.“

У Јасеновцу је шездесетих година прошлог века изграђено спомен-подручје, делом и под притиском родбине жртава. Зато Логор смрти Јасеновац мора остати као један од најзначајнијих симбола Другог светског рата. Истакао је да жртве које су пале за идеале неког бољег и слободнијег света не смеју бити узалудне. На крају говора упутио је позив премијеру Р. Хрватске Андерју Пленковићу: „Као што Пленковић одлази у Јерусалим да се поклони сенима у Јад Вашему, очекујемо да то уради у Хрватској и самом Јасеновцу и да јасно каже ко су жртве. Да ли је то 50, 100 или 700. Да је један човек убијен зато што је Јеврејин или Србин или Ром, то је брука за човечанство.“

Поруке изложбене поставке

Изложба представља скроман допринос очувању универзалних вредности човечанства и глобалних напора УН у циљу спречавања појаве ревизије и рехабилитације неонацистичких и неофашистичких идеологија искључивости и свих облика дискриминације и фанатизма.

Подршка је напорима Уницефа у правцу заштите најугроженије категорије становни-

штва, неговањем права детета на срећно детињство, имајући у виду да је усташки логор смрти Јасеновац био и логор за децу, где је њих 20.000 на бруталан начин убијено.

Главни циљ изложбе је неговање културе сећања на српске, јеврејске, ромске и антифашистичке жртве Холокауста и геноцида у Јасеновцу, једном од најбруталнијих и најозлоглашенијих од укупно осам логора за истребљење у Другом светском рату.

Ексклузивни детаљи изложбене поставке

| 155

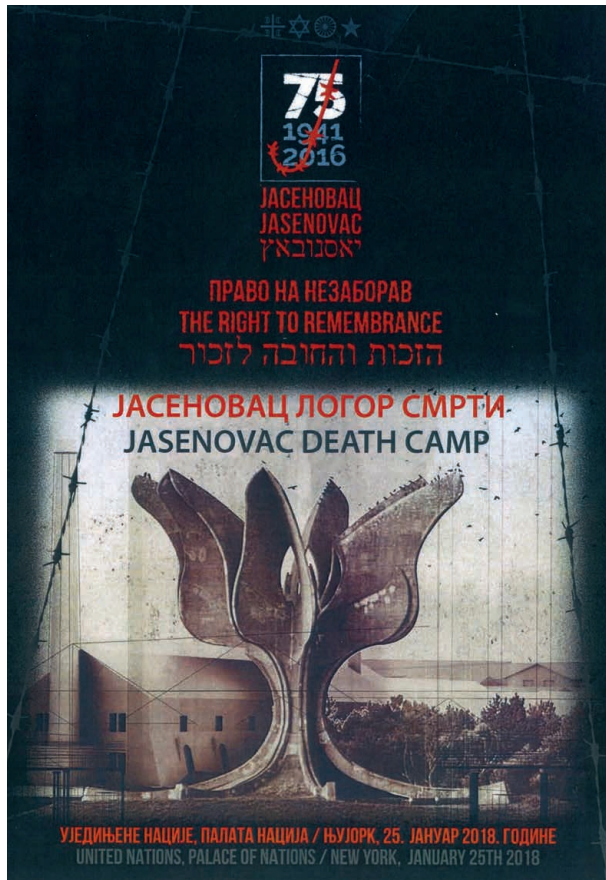

Фотографија 5: Постер са изложбе „Јасеновац – право на незаборав“, 26. јануар 2018. године, Уједињене нације

Панели, фото-зидови сећања, скулптуре и цртежи уметника и артефакти који су припадали јеврејским и српским жртвама били су, такође, поред архивске грађе изложене на постерима на српском и енглеском језику, саставни део ове изложбе. Коришћени су предмети и архивска грађа из државних и приватних архива, музеја и уметничких колекција, и то: Меморијалног центра Доња Градина из Републике Српске, Музеја Града Београда, Музеја јеврејске историје из Београда, Архива Југославије, Архива Југословенске кинотеке, Архива Израела, САД, Националног архива Осла, Архива Немачке, Италије, Хрватске (публикације из Меморијалног центра Јасеновац, аутора Наташе Матаушић), као и приватних архива са Хаитија (породице Емила Сен-Лота), колекције скулптура Нандора Глида из Београда и сл.

• Посетиоци су могли да испрате судбину 91 члана породице српско-америчког проналазача Николе Тесле, страдалих у усташком геноциду у НДХ, од којих је 13 уморено у Јасеновцу у Другом светском рату, као и 13 чланова породице Херцл

из Земуна, из фамилије Теодора Херцла, оснивача модерног ционизма, затим судбину рабина Данијела Исака Данона, који је зверски убијен у Јасеновцу, као и Иде Фогел и читаве њене породице; да виде, опточен златом, дијамантима и рубинима, медаљон Ане Кох, даме из високог друштва Београда, жртве која је свој живот окончала у логору смрти као и многобројни чланови њене породице пострадали у логорима смрти Аушвицу и Јасеновцу.

Фотографија 6: Постер са изложбе „Јасеновац – право на незаборав“, 26. јануар 2018. године, Уједињене нације

НАПРЕДАК

Vol. III / No. 2
2022.

ЈЕВРЕЈСКЕ ЖРТВЕ УСТАШТВА И ФАШИЗМА JEWISH VICTIMS OF USTASHISM AND FASCISM

АНА КОХ ANA KOCH

АУТЕНТИЧНИ ПРЕДМЕТИ ЖРТВЕ ХОЛОКАУСТА, АНЕ КОХ,
ЧЛАНОВИ ПОРОДИЦЕ ЗАВРШИЛИ СУ У АУШВИЦУ

ЈЕВРЕЈСКЕ ДАМЕ ИЗ ВИСОКОГ ДРУШТВА БЕОГРАДА, ИЗ КОЛЕКЦИЈЕ МУЗЕЈА ГРАДА БЕОГРАДА

AUTHENTIC EXHIBITS OF THE VICTIM OF HOLOCAUST, ANA KOCH,
FAMILY MEMBERS ENDED UP AS VICTIMS OF AUSCHWITZ

JEWISH LADY FROM HIGH SOCIETY OF BELGRADE, Exhibits FROM THE COLLECTION OF MUSEUM OF
THE CITY OF BELGRADE

1. Медаљон, злато, дијаманти, рубини, дим. 5,3 x 3,8 cm, дуж. ланца 50 cm, крај 19. века, оставштина Ане Кох, УПЕ 1271

Medallion, gold, diamonds, rubies, 5.3 x 3.8 cm, chain 50 cm long, late 19th century, legacy of Ana Koh, No. 1271

Фотографија 7: Медаљон Ане Кох, јеврејске даме из високог друштва Београда, власништво Музеја Града Београда

• Лични предмети жртава, као и алати егзекутора коришћени у Јасеновцу, попут „србосјека“, наџак секире, били су приказани по први пут у Уједињеним нацијама.

• Говор првог известиоца Трећег комитета Њ. е. Емила Сент-Лоа, из приватне архиве његове породице са Хаитија; Емил Сент-Ло је са Еленор Рузвелт, првом председавајућом Комитета за људска права, представио Универзалну декларацију о људским правима, 10. децембра 1948. у Паризу, у Палати Шајо.

Љиљана С. Никшић

Протест Хрватске и изложба „Јасеновац – право на незаборав“ у Уједињеним нацијама – поводом Дана Холокауста 2018. године

Техничке карактеристике изложбене поставке јединствене у историји УН и изазови

По званичном захтеву Мисије РС при УН, надлежне службе УН доделиле су 108 м² за потребе изложбе о Јасеновцу, поставиле сажетак на сајт УН и унеле га у Календар догађаја поводом обележавања светског Дана Холокауста, међутим нису дозволиле уклањање поклон-експоната Бразила, Грчке и Мађарске који су приказивали детаље карневала у Рију и античку Грчку, што

је био изазов за инжењерски тим који је превазиђен подизањем кулиса од 10 метара, а то је, с друге стране, био својеврстан подвиг и захтевао је додатну сертификацију изложбе.

Ово је највећа и најмонументалнија изложба не само Србије у УН већ највећа у историји УН од 1945. године. Наиме, са 7 тона опреме и експоната (и изложбеним кулисама од 10 метара висине, са црним драперима који су качени на алуминијумску конструкцију и носаче да би се направила амбијентална целина и заклонили експонати које УН нису дозволиле да буду

| 157

Фотографија 8: Каталог скулптура за Изложбу „Јасеновац – право на незаборав“

Фотографија 9: Миодраг Миливојевић, мајстор светла из техничко-оперативног тима изложбе поставља, на кулисе високе 10 метара, осветљење код постера о страдању 91 члана ближе и даље породице Николе Тесле.

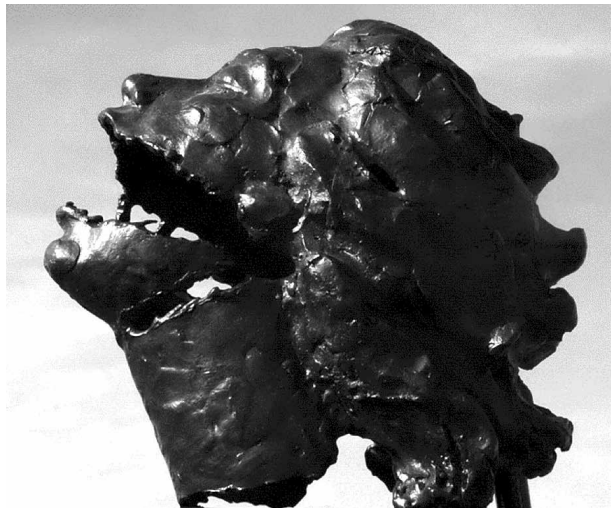
померани, а дужина конструкције зида сећања била је читавих 15 метара), на мултимедијални начин Србија је представила жртве Јасеновца, кроз српско-јеврејски пројекат поводом обележавања Међународног дана Холокауста.

Два лед екрана била су постављена на две супротне стране, величине 6 метара пута

4 метра, на којима се свакодневно од 22. јануара до 2. фебруара, од 9.00 ујутро до 18.00 увече приказивао списак 20.000 имена деце која су брутално убијена у Јасеновцу, уз потресни архивски материјал из 1945. године о затеченом стању у Јасеновцу из Архива Југословенске кинотеке.

Љиљана С. Никшић

Протест Хрватске и изложба „Јасеновац – право на незаборав“
у Уједињеним нацијама – поводом Дана Холокауста
2018. године

Фотографија 10: „Јасеновачки крик“, рад академског вајара Катарине Трипковић, експонат са Изложбе

Аутори изложбе – историчари и уметници

Координатор српско-јеврејског академског пројекта амбасадор др Љиљана Никшић била је задужена за Групу историчара из 7 земаља, ГХ7 – СТОП РЕВИЗИОНИЗМУ. Директор изложбе био је професор др Гидеон Грајф, који је и аутор књиге *Плакали су без суза*, по којој је снимљен холивудски филм *Шаулов син*, награђен Оскарком.

Проф. Гидеон Грајф је разрадио концепт и смернице изложбе, а сама изложба реализована је у сарадњи са члановима Међународне групе историчара ГХ7 – Стоп ревизионизму; рабином др Абрахамом Кригером, оснивачем и директором

| 159

Фотографија 11: Споменик страдалима у Дахауу академског вајара Нандора Глида, Јад Вашем, Израел

Института за Холокауст из Израела; проф. Беријем Литучијем, оснивачем и директором Института за истраживање Јасеновца из Њујорка; професором Емиром Кустурицом, оснивачем и директором Андрићевог института из Вишеграда и амбасадором Уницефа; др Даријем Видојковићем, историчаром са Универзитета у Регензбургу, Немачка; Кнотом Фловиком Торесеном, историчаром из Националног архива Норвешке из Осла; Мирком Галасом, младим историчаром са Универзитета у Удинама, Италија; пуковником Антуном Милетићем, бившим директором Војног архива Југославије; док је са деканом Архитектонског факултета проф. др Владаном Ђокићем организована група за из-

160 |

Фотографија 12: Галеријски формат споменика страдалима у Дахауу академског вајара Јеврејске заједнице из Србије Нандора Глида, био је, такође, један од укупно 40 експоната и скулптура од бронзе које су приказане у Уједињеним нацијама.

Фотографија 13: Експонати са Изложбе: постери Међународне експертске групе ГХ7 и галеријски формат скулптура 100 за једнога и „Death Cart“ академског вајара Нандора Глида

Љиљана С. Никшић

Протест Хрватске и изложба „Јасеновац – право на незаборав“ у Уједињеним нацијама – поводом Дана Холокауста 2018. године

раду мултимедијалне макете Јасеновца. Макета је тешка 2 тоне, дугачка 10, а широка 3 метра, на њој је приказан простор са објектима логора

Јасеновац који је обухватао 240 км² (величине око 150 фудбалских терена) и био шест пута већи од Аушвица који је захватао 40 км² (в. str 172).

Галеријски формат скулптура академског вајара Нандора Глида приказаних на изложби у Уједињеним нацијама 2018. године

Фотографија 14: „Death Cart“ 2

Фотографија 15: „Death Cart“ 3

Фотографија 16: „Hands“

Фотографија 17: „Crystal night“ #1

Фотографија 18: „Crystal night“ #2

Фотографија 19: „The Cart of Death“ 4

Фотографија 20: „Hundred for One“
Оригинал се налази у Музеју Крагујевац.

Фотографија 21: „The Cart of Death“ 5

Фотографија 22: „Menorah in flame“

Љиљана С. Никшић

Протест Хрватске и изложба „Јасеновац – право на незаборав“
у Уједињеним нацијама – поводом Дана Холокауста
2018. године

Фотографија 23: „Mauthausen“

| 163

Осим историчара, истраживача и личности из јавног живота, изузетан допринос овој изложби дали су следећи аутори различитог уметничког израза: академски вајар и проф. др

Габријел Глид, син Нандора Глида, познатог вајара који је овековечио логораше споменицима у Дахау, Маутхаузену и у „Јад Вашему“ посвећен жртвама Холокауста; Љубиша Манчић и Ката-

Фотографија 24: Цртежи академског сликара мр Драгана Јеловца,
из приватне колекције серије од 15 графика: „Јасеновац Magnum Crimen“

Фотографија 25: „Живи зид сећања у УН“ – СТОП РЕВИЗИЈИ! Још смо живи – сећамо се! – 26. јануар 2022. године, Уједињене нације.

Фотографија учесника са испруженим рукама са поруком СТОП ревизији, са свечаног отварања Изложбе „Јасеновац – право на незаборав“, слева надесно: Роуз Стивенсон Гуднајт, потомак др Давида Албале; амбасадор др Љиљана Никшић; др Давид Алкалај, дете-логораш које је преживело Раб и Паг (86 година); Ева Костабел Дојч (96), преживела Сисак; Мајка Јелена Бухач Радојчић (86), преживела Јасеновац; чика Гојко Рончевић Мраовић (85), преживео дечји логор Јастребарско; ППВ и МСП Ивица Дачић; амбасадор РС у Вашингтону Ђерђ Матковић; Ана Софреновић, водитељ Програма свечаног отварања, амбасадор Уницефа.

рина Трипковић; мр Драган Јеловац, академски сликар; аутор зида сећања била је Вукица Микача, уметнички фотограф, а песму „Отвори ми, брате“ извели су примадона Јадранка Јовановић, Стивен Ханингтон Џунго Чокуе, борац за људска права из Кеније, и Ана Софреновић, док је музику аранжирао Војкан Борисављевић. Програм су водиле Ана Софреновић, амбасадор Уницефа (2011), глумица, и Вјера Мујовић Прајс, глумица. Визуелни идентитет изложбених постера са архивском грађом и промотивне материјале, флајере и књиге израдила је графички дизајнер Ивана Дакић са групом младих талентованих дизајнера.

Програм и учесници на свечаном отварању

Свечаном отварању изложбе, осим министра Дачића и професора Грајфа, присуствовали су и амбасадори Србије: у САД Ђерђ Матковић и при ОУН Милан Милановић; амбасадор др Љиљана Никшић, координатор српско-јеврејског академског пројекта „Јасеновац“, и Мирјана Живковић, ГК РС у Њујорку, као и владика Иринеј Добријевић.

Јединствени „Живи зид сећања“ о Јасеновцу и усташким логорима смрти чинили су специјални гости из Београда и Њујорка, преживела де-

Љиљана С. Никшић

Протест Хрватске и изложба „Јасеновац – право на незаборав“ у Уједињеним нацијама – поводом Дана Холокауста 2018. године

| 165

Фотографија 26: Постер „Зид сећања“, рад Вукице Микаче, сегмент са Изложбе у УН, а чији је домаћин у Андрићграду био Емир Кустирица, оснивач и директор Андрићевог института и консултант Међународне експертске групе ГХ7 – Стоп ревизији

ца-логораши Јасеновца и Јастребарског – Јелена Бухач Радојчић, Смиља Тишма, Гојко Рончевић Мраовић који живе у Србији, а из Њујорка Ева Костабел Дојч и Давид Алкалај, преживели Раб, Паг и Јасеновац, који су се овом приликом видели први пут. Српску, јеврејску и ромску химну извела је Ана Софреновић, бивша амбасадорка добре воље у кампањи коју је Уницеф, у сарадњи са „Памперсом“, спровео за децу из Африке, и истакнута глумица српско-британског порекла.

Стивен Ханингтон Џунго Чокуе, оснивач Јединственог форума за мир из Кеније и борац против расизма, упутио је видео-поруку за отварање изложбе.

Пуштен је и музички видео-спот под називом „Отвори ми брата – човек налик теби“ ПРО-

МОТЕРА КАМПАЊЕ – СТОП РЕВИЗИЈИ по музичком аранжману Војкана Борисављевића, композитора, у извођењу примадоне Београдске опере Јадранке Јовановић, Ане Софреновић и Стивена Ханингтона. Филм *Јасеновац – право на незаборав*, који је приредио Архив Југословенске кинотеке из Београда, са аутентичним филмским материјалом о затеченом стању у Јасеновцу из 1945. и са изјавама председника Републике Србије Александра Вучића и Њ. е. др Алоне Фишер Кам, амбасадора Израела у Београду, и проф. др Грајфа и преживелих логораша о Јасеновцу – био је, такође, део програма.

Почасни гост била је госпођа Роуз Стивенсон Гуднајт, потпредседница Викимедије (*Wikimedia*) и потомак чувеног српског официра

и дипломате Мојсијеве вере, др Давида Албале, који је издејствовао прво признање Балфорове декларације. Прва влада која је одобрила Булфорову декларацију била је Влада Краљевине Србије 1917. године, а примерак тог документа био је приказан и на изложби, јер сведочи о ставу Србије у односу на Јевреје и подршци коју је јеврејска заједница одувек уживала у Србији.

Присуство ВИП званица

Свечаном отварању присуствовао је шири састав дипломатског и конзуларног кора (укупно 38 дипломата земаља чланица УН од 192) који су успели да анимирају Мисија РС при УН и ГК Њујорк. Према евиденцији Мисије РС при УН наводи се да је из нашег региона нотирано присуство извесног броја дипломата на нивоу амбасадора (23), као и из земаља ЕУ, Африке, Азије и Латинске Америке. Према извештају Мисије РС при УН, на нивоу амбасадора, присуствовали су: Немачка, Швајцарска, Мароко, Аргентина, Монако, Казахстан, Лихтенштајн, Белорусија, Грузија, Словенија, БиХ, Македонија, Црна Гора, Хондурас, Камбоџа, Тринидад и Тобаго, Тајланд, Куба, Кенија, Бенин, Бурунди, Тонга и Парагвај. На нивоу заменика амбасадора: Индија, Бразил, Канада, Руска Федерација, Јерменија, Пољска, Пакистан, Мађарска, Фиџи, Венедуела, као и представници САД, Италије, Израела, Свете столице, Доминиканске Републике, Етиопије, као и Секретаријата и разних департмана УН.

Српска дијаспора је била заступљена, док су се челници Светског јеврејског конгреса из Њујорка срели са министром Дачићем у Риму, па су, главни правни саветник Менахем Розен-

сафт и шеф кабинета председника Лаудера, Д. Радомски, посетили изложбу 31. јануара 2018, на Дан централне церемоније обележавања Дана Холокауста коју је отворио генерални секретар Антонио Гутереш.

Едукација младих о Холокаусту и геноциду у Другом светском рату

Свечаном отварању присуствовали су и најбољи студенти са универзитета у Београду и Њујорку, а који су учествовали у припреми изложбе и допринели њеној реализацији, међу којима је био докторанд Дејан Јовановић са ФПН из Београда. За потребе изложбе челници Савеза јеврејских општина Србије, председник Роберт Сабадош, генерални секретар Данијела Данон, која је из приватне архиве своје породице дала личне предмете брутално убијеног рабина Даниела Исака Данона, затим рабин Асиел Исак, др Владимир Цизељ, Ненад Фогел, као и представници Музеја Доња Градина, Музеја Града Београда и многе друге институције и појединци дали су свој немерљив допринос у виду донација књига и брошура које су однете за Библиотеку Уједињених нација.

Иначе, Изложба „Јасеновац – право на незаборав“ у целини и у сегментима, до сада је била постављена: 1) на Филолошком факултету, 2) у Андрићграду у Андрићевом институту, 3) у Дому Народне скупштине Србије, 4) у САД у Галерији у Хобокену, Њу Џерзи, 5) у Уједињеним нацијама у Њујорку, 6) у Етнографском музеју у Београду, 7) у Музеју Крагујевачки октобар, 8) у Народном музеју у Краљеву, 9) на Академском колеџу „Оно“ у

Љиљана С. Никшић

Протест Хрватске и изложба „Јасеновац – право на незаборав“ у Уједињеним нацијама – поводом Дана Холокауста 2018. године

Јерусалиму где је рад академског вајара Катарине Трипковић „Јасеновачки крик“ поклоњен 20. новембра 2019. године, на дан свечаног отварања првог академског српско-јеврејског центра у историји билатералних односа, под називом „Свети Сава и Јехуда Алкалај“. Том

приликом је постављена и прва меморијална плоча Светом Сави у Јерусалиму у самом центру. Последња изложба је била 2021. године на Правном факултету Универзитета у Београду, када је изложена макета Јасеновца од 2 тоне са пратећим експонатима са Изложбе.

ИЗЛОЖБА „Јасеновац – право на незаборав“, у Дому Народне скупштине Србије, од 28. априла до 9. маја 2017, поводом Дана победе над фашизмом

| 167

Фотографија 27: Изложба слика у Дому Народне скупштине – сведочанства страдалих преточена у слике академског сликара проф. Драгана Јеловца и велика „капија плача“, коју су поставили Етнографски музеј и Народно позориште, висине 6 и дужине 16 метара, на којој су била истакнута имена 20.000 деце брутално убијене у Јасеновцу

Фотографија 28: Једна од укупно 30 скулптура академских вајара Љубише Манчића и Катарине Трипковић са Изложбе „Јасеновац – право на незаборав“ изложена у Дому Народне скупштине Републике Србије

Фотографија 29: Гимназијалци Прве, Земунске и Четврте београдске гимназије, очи у очи са страдањима у Јасеновцу

Љиљана С. Никшић

Протест Хрватске и изложба „Јасеновац – право на незаборав“ у Уједињеним нацијама – поводом Дана Холокауста 2018. године

Фотографија 30: Обраћање Јелене Бухач Радојчић, по чијој животној причи из Јасеновца је снимљен филм *Дара из Јасеновца* на Великом јавном школском часу о Јасеновцу поводом свечаног затварања изложбе, 9. маја 2017. године, када се обележава Дан победе над фашизмом и Дан Европе

Неопходни наредни кораци на заштити културе сећања на жртве НДХ

Неки од кључних резултата изложбе су: 1) одржан је састанак на врху између председника Републике Србије Александра Вучића и председника Републике Хрватске Колинде Грабар Китаровић, што је прва билатерална посета српског председника након пет година одлагања, 2) први пут је један председник Израела, Рувен Ривлин, посетио Републику Србију и Хрватску 3) упућена је Петиција свим Јеврејима света и Апел Светског јеврејског конгреса председнику Владе Републике Хрватске Андреју Пленковићу и председници Грабар Китаровић да се заустави ревизионизам и осуде усташки злочини НДХ.^[6]

| 169

Данас, након свих догађања ревизионизма од стране државних институција у Републици Хрватској, попут Меморандума Хрватске академије знаности и уметности о томе да Срби треба да се одрекну „мита о Јасеновцу“^[7], затим објаве књиге у Државном архиву Републике Хрватске да су Срби „у ствари“ извршили *јеноцид над Хрвајимма*^[8], као и недавна забрана посете Јасеновцу председ-

[6] Петиција и апел Светског јеврејског конгреса из 2018. године, након изложбе о Јасеновцу у Уједињеним нацијама.

[7] <https://www.politika.rs/scc/clanak/508354/Memorandum-hrvatskih-akademika-opasan-diktat-i-uscena>

[8] <https://www.republika.rs/svet/region/373945/stjepan-lozo-homogena-srbija-1941>

PETITION TO STOP HOLOCAUST REVISIONISM**TO: Croatian Prime Minister Andrej Plenković and Croatian President Kolinda Grabar-Kitarovic**

As a supporter of the World Jewish Congress, I stand with the Jewish community in Croatia in calling for the establishment of an international historical commission on the Holocaust in Croatia.

I am concerned about what appears to be attempts to downplay the full extent of the crimes of the Ustasha regime during WWII.

Examples of this include:

- The placement of a plaque featuring "Za dom spremni," the Ustasha salute in the municipality of Jasenovac. While the plaque was presumably taken down in September 2017, the leader of a Croatian veterans group has said that it is being moved to another location.
- At the permanent exhibition of the Jasenovac camps, the history of the site presents what were concentration and death camps as mere labor camps.
- In April 2016, Croatian Minister of Culture Zlatko Hasanbegović publicly celebrated *Jasenovac—The Truth*, by the Croatian filmmaker Jakov Sedlar, which falsely presents Jasenovac as a labor camp, and claimed that the number of victims from this camp had been exaggerated.

In this time of resurgent anti-Semitism throughout Europe where Jewish communities are confronted with a renewed sense of unease and danger, it is more important than ever that governments make every effort to protect and defend their citizens, and offer an honest and accurate remembrance of their nation's past crimes against humanity.

Any ambiguity about the role of the Ustasha regime in the Holocaust erases the atrocious crimes they committed against Jews, ethnic Serbs and Roma.

It is vital to establish an international historical commission consisting of recognized international Holocaust scholars, historians, and representatives of the communities that were victimized by the Ustasha during the Holocaust. Such a commission would gather the appropriate research and set the record straight on the crimes of the Ustasha during WWII.

Such an action will send an important message to your community, to Jewish communities throughout Europe, and to other European governments who attempt to rewrite the true and painful history of WWII and the Holocaust.

Respectfully,

2018 World Jewish Congress. All Rights Reserved

ника Републике Србије Александра Вучића,^[9] намеће се закључак који указује на неопходност усвајања Резолуције о усташком геноциду у НДХ у Народној скупштини Србије,

што су покренули преживела деца-логораши Јасеновца, а конкретизовала Смиља Тишма, најстарији посланик 12. сазива Скупштине и оснивач Удружења логораша Јасеновца

[9] <https://www.euronews.rs/srbija/politika/55860/hrvatska-nije-odobrila-vucicu-posetu-jasenovcu-ostre-reakcije-beograda-selakovic-ovo-je-zastrasujuca-oduka/vest>

(7. децембра 2021), а потом и на потребу међународног признања геноцида над Србима путем Резолуције у УН. Резолуција би била громобран пред ревизијом историје уз интензивирање едукације, штампање књига и филмова о страдању Срба, Јевреја и Рома у НДХ, како нико никада не би могао да „забрани“ достојанствено сећање на жртве Холокауста и геноцида у НДХ, где је „усташко коначно решење“ започето у Гудовцу, код Бјеловара 28. априла 1941, чак шест месеци раније од „нацистичког коначног решења“ у Бабином Јару. Међународно признање усташког геноцида у НДХ довело би до тога да би геноцид био забележен у светској историографији, а

усташка идеологија, уз нацистичку идеологију и фашизам, ушла би у светске историјске читанке као једна од најсмртоноснијих идеологија XX века. Без расветљавања страдања у НДХ, историја Холокауста и геноцида у Другом светском рату није потпуна. У том смислу, између осталог, ради развоја разумевања, помирења и добросуседства у региону треба подржати и академске кругове да пишу о томе, али и напоре антифашистичких организација и Удружења преживелих логораша да испуне „Јасеновачки завет – ДА СЕ НЕ ЗАБОРАВИ“ како би новим генерацијама на Балкану помогли да неговањем културе сећања остане завештање „ЈАСЕНОВАЦ – НИКАДА ВИШЕ“.

Internet sources / Интернет извори

<https://beta.rs/politika/82708-vucic-hrvatska-protestna-nota-srbiji-kao-kad-bi-nemci-ulozili-protest-jevrejima>

<https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/3/region/3213288/izraelski-dnevnik-rivlin-u-jasenovcu-ocitao-lekciju-hrvatima.html>

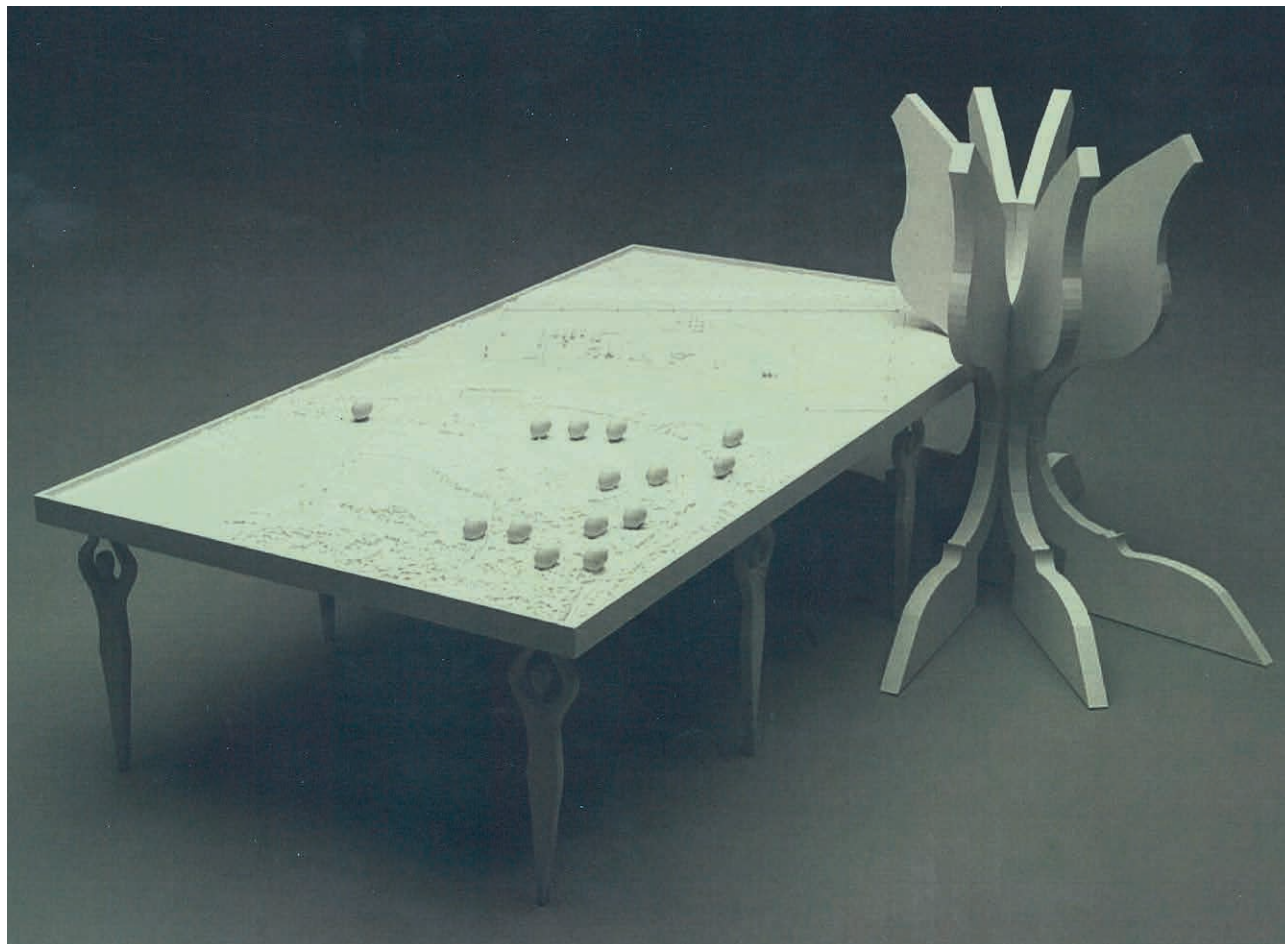
https://rtv.rs/hu/drustvo/otvorena-izlozba-jasenovac-pravo-na-nezaborav_820577.html

<https://support.worldjewishcongress.org/page/4404/petition/1?locale=en-US>

<https://www.politika.rs/scc/clanak/508354/Memorandum-hrvatskih-akademika-opasan-diktat-i-ucena>

<https://www.republika.rs/svet/region/373945/stjepan-lozo-homogena-srbija-1941>

<https://www.euronews.rs/srbija/politika/55860/hrvatska-nije-odobrila-vucicu-posetu-jasenovcu-ostre-reakcije-beograda-selakovic-ovo-je-zastrasujuca-oduka/vest>

Фотографија 31: Мултимедијална макета Јасеновца тешка две тоне, приказује простор логора Јасеновац од 240 км², шест пута већи од Аушвица